

Verslag van de lezing van Hein Stufkens voor Stichting In-zicht te Joure op zondag 12 september 2010.

Web: www.in-zicht.nl

E-mail: post@in-zicht.nl

Thema: Wie ben ik?

Fijn dat jullie er allemaal zijn en dat wij niet voor niets uit Cadzand zijn gekomen. Dat is ongeveer de andere kant van het land, maar wij zijn hier eerder geweest en wij komen hier heel graag. Het is een wonder dat hier zomaar op een middag ergens in Friesland zoveel mensen bij elkaar komen om zich bezig te houden met de dingen die er toe doen, naar ik hoop.

Er was eens een vrouw die naar een lezing was geweest. Zij zei tegen haar vriendin: "Daar moet je echt ook naar toe, daar heb je iets aan". Toen die spreker weer in de buurt kwam gingen ze samen en na afloop zei de vriendin: "Ja, het was wel aardig, maar ik kan nou niet zeggen dat ik er zo kapot van ben. Ik heb eigenlijk niet zoveel bijzonders gehoord". Toen zei die vrouw: "Dan heb je misschien verkeerd geluisterd".

Zo dek ik mijzelf in aan het begin van een lezing. Maar ze zei er nog iets heel belangrijks bij. De vriendin zei: "Het was net een dicht struikgewas. Het was zo'n warboel en ik kom niet horen wat nou eigenlijk de essentie was. Toen zei die vrouw die haar had meegenomen: "Ja, misschien moet je de bladeren allemaal van die takken afschudden en daar moet je doorheen luisteren. Dan zie je de kern waar het echt om gaat". Ik zou je willen uitnodigen door mijn woorden heen te luisteren. Achter mijn woorden te luisteren en te kijken of er iets is wat jou raakt, wat resoneert in jou ziel.

Ik ben Hein Stufkens.

Het thema van deze middag is: "Wie ben ik?"

Daar hebben we het vanmiddag over. Of wie zijn wij eigenlijk en wat zeg ik eigenlijk als ik zeg: "ik ben Hein Stufkens". Is dat een antwoord op de vraag: "Wie ben ik?" Zo gaan we vaak met elkaar om. Als je jezelf voorstelt zeg je vaak hoe je heet en wat je doet en of je misschien kinderen hebt of geen en wie je partner is en wat voor rollen je in het leven speelt. Dan weet je eigenlijk nog steeds niks over wie je bent. In het Nieuwe Testament in het evangelie van Lucas en Marcus staat een mooi verhaal van een man die door de duivel of een onreine geest bezeten is. Jezus vraagt aan die man: "Wat is uw naam?" De man zegt dan niet zijn naam, maar hij zegt: "Mijn naam is legio, want wij zijn met velen".

Wat mij in dit verhaal zo fascineert is, dat in dit verhaal van 2000 jaar geleden men al weet dat wij uit heel veel stukken bestaan. Toen had nog niemand gehoord van een meervoudige persoonlijkheid. Het woord schizofreen bestond nog niet. Toen wisten ze al dat wij niet bestaan uit één stuk.

De meesten van ons kunnen goed omgaan met die innerlijke verdeeldheid zonder dat ze in de psychiatrie terecht komen. Als iemand daar toch terecht komt, maken we daar wrange grappen over. Zoals, een schizofreen is nooit alleen. Als dat het criterium is dan zijn we allemaal zo schizofreen als een deur, want wij zijn geen van allen ooit alleen in ons hoofd. Etty Hillesum heeft het in haar dagboek heel duidelijk gezegd.

"Men moet met zichzelf leven als leefde men met een heel volk. In zichzelf leert men dan alle goede en kwade eigenschappen der mensheid kennen"

Ik heb in mijzelf eigenlijk alles. Hier leef je dat leven met al die zwervers die in jou huizen, al die in jou zelf zo tegenstrijdige stukken van je ziel. De één mag iets meer dan de ander het daglicht zien. Hoe hou je ze allemaal tevreden? Het gekwetste kind en de zorgzame moeder. De dictator en de dienstbare. Het beest en de heilige. Het slachtoffer en de beul. De bedelaar en de weldoener. De onnozele hals en de knapste van de klas. De stoere en de angsthaas. De perfectionist en de sloddervos.

Hoe krijg je het in godsnaam voor elkaar om dat clubje bij elkaar te houden. De hedendaagse psychologie heeft daar zijn hersens over gebroken. Freud dacht dat we het ego hadden en dat dat dan als een soort politieagent functioneerde. Datgene wat moet van bovenaf, van de paus en datgene wat niet mag maar wat je wel wilt. Dat driftleven kan een goede politieagent zijn. De grondlegger van de psychosynthese zei dat je jezelf moest zien als een orkest met allemaal instrumenten. Dan moest je de dirigent in jezelf wakker maken en die kon dan dat orkest leiden en tot harmonie brengen. Ik moet zeggen dat, naarmate ik zelf ouder word en mijzelf meer leer kennen, ik realistischer leer kijken naar mijzelf en andere mensen. Ik begin meer en meer te denken dat het er vooral om gaat dat de beste manier om met dat hele volkje te leven is je te oefenen in acceptatie. Oké, ze zijn er en sturen laten ze zich niet erg en regeren ook niet en als je denkt dat je eindelijk wat orde heb gesticht dan lopen er weer een paar volledig uit de pas.

Misschien moet je zelfs al je pogingen en de hele westerse psychologie achter je laten en ophouden je te identificeren met al die stukken in jezelf zoals bijvoorbeeld de boeddhistische meesters onderwijzen. Die zeggen: "Identificeer je eigenlijk alleen nog maar met de ongeborene in jou, met je Boeddhanatuur. Met die diepere zijnswerkelijkheid waar we eigenlijk geen naam voor hebben."

Ook in het westen zijn er mensen die dat gezegd hebben. Carl Gustav Jung heeft ergens een prachtig beeld. Wat ik vaak zie is dat mensen in de problemen zitten en dat ze op ditzelfde niveau ook de problemen willen oplossen. Hij gebruikt dan altijd dit beeld, want ik kom uit een bergachtig land uit Zwitserland. Als je in de problemen zit kan je je voorstellen dat je in een vreselijke donderbui zit in een dal. De regen stort aan alle kanten neer. Je weet niet wat je moet doen. Maar, zegt Jung dit is wat ik geleerd heb in de bergen. Klim naar boven de wolken en dan kun je dat hele schouwspel gade slaan. Dan kun je zien dat het dondert in het dal i.p.v. dat je het erg vind dat je in dat noodweer zit. De kunst is, om een plek te vinden waar je niet geïdentificeerd bent. Het oog van de orkaan.

Wie ik werkelijk ben is de essentie van die plek. In elk geval is die voorbij de plek waar ik verscheurd word en hij is verheven boven al mijn vergankelijke gevoelens, mijn begeerte, al die dingen die mij in dit leven steeds zo bezighouden. Ik moet ze niet ontkennen, ik moet ze ook niet verdringen, maar ik moet ophouden mij ermee te identificeren. Wie we ten diepste zijn, dat weten we niet. Een tijdje geleden heb ik dit op een heel eenvoudige manier neergeschreven. Het heet "Kattenbel"

O nee ik ben niet logisch en niet consistent
Ik trek de woorden terug die ik zojuist nog schreef
Dat is een tegendeel zowaar ik leef
Ik geef je deze boodschap op een briefje
Ik ben een boefje en een liefje
Denk ook niet dat ik mijzelf goed ken
Ik weet alleen dat ik mysterie ben
Ten diepste ben ik mysterie en weet ik niet wie ik ben.
Er zijn zoveel gezichten maar wie ben ik werkelijk

Huib Oosterhuis heeft dat veel diepzinniger in een gedicht verwoord dat heet: "Delf mijn gezicht op"

Het verlangen te weten wie ik ben
Delf mijn gezicht op
Maak mij mooi
Wie mij ontmaskerd zal mij vinden
Ik heb gezichten meer dan twee
Ogen die tasten in den blinde

Harten aan angst voor angst ten prooi
Delf mijn gezicht op
Maak mij mooi
Wie wordt ontmaskerd wordt gevonden

En zal zichzelf opnieuw verstaan
Bloot en onomwonden

Aan niets en niemand meer ten prooi
Delf mijn gezicht op maak mij mooi.
Wij weten niet wie wij zijn
Maar we willen het toch graag weten.
Delf mijn gezicht op.

De meesters zeggen toon mij het gezicht van voor je geboorte. Misschien ben je dat wezenlijk. Het gezicht van voor je geboorte toen je nog nergens mee geïdentificeerd was. Maar ja, voor je geboorte. Wat was dat dan. Niet alleen de vraag wie ben ik. Als je wilt weten wie iemand is is het soms goed om te weten waar iemand vandaan komt. Wat in de oudheid een goede gewoonte was, was om te vragen waar je vandaan kwam. Dan kon je het alvast een beetje plaatsen. Waar komen we vandaan. Dat weten we ook niet. Niemand van ons weet waar hij vandaan komt. Ja, als kind misschien. Toen wist je dat je van de ooievaar kwam of uit een bloemkool. Iets later dacht je dat je uit je moeder kwam. Een deel van jou komt zeker uit je moeder.

Waar komen we als mensheid vandaan? Zijn wij het product van de evolutie? Van de big bang? Komen we daar vandaan? Wie heeft die big bang dan georganiseerd? Zijn we door een of andere god op aarde gedropt, zoals de anti evolutionisten zeggen? Zijn we niet ontwikkeld, maar zijn we hier gewoon door god neergezet, omdat hij vond dat het tijd werd dat de mens kwam? Wie zal zeggen wat er waar is. Wat weten we eigenlijk. Ik ben eigenlijk geneigd te denken dat de evolutietheorie veel waarheid bezit. Maar misschien dat ze over een paar honderd jaar om ons lachen zoals wij nu lachen om hoe de mensen van een paar honderd jaar geleden dachten over de schepping. Misschien is de hele vraag waar je vandaan komt irrelevant. Misschien bestaat tijd helemaal niet. Misschien is tijd ook een illusie en het verleden dus ook en is er alleen maar een groot eindeloos uitgestrekt nu. Misschien kom ik nergens vandaan misschien ben ik altijd al deel geweest van dat hele grote geheel. Dat geldt trouwens ook voor de vraag waar ga ik naartoe. Je weet niet waar je vandaan komt en je weet ook niet waar je naartoe gaat. Misschien weet je dat dit leven een soort trap is. Je begint als baby kleuter en wordt dan volwassen zoals dat heet. Daarna moet je trap weer af en dan eindig je in het graf. Als alles een beetje volgens de natuurlijke orde der dingen verloopt. Dan gaat het ongeveer zo. Maar dan nog. Waar ga je dan naartoe?

Alle culturen van alle tijden hebben gedachten gehad over waar je daarna naartoe gaat. Incarnatie of een hemel of een hel of onderwereld. Allemaal een poging om te willen voortleven, hoe dan ook. Ook al weten we er niets van, we hebben er wel eindeloze gedachten over en fantasieën. Maar de volksmond zegt terecht: "Er is nog nooit iemand terug gekomen om ons te vertellen hoe het daar was". En ook als mensheid weten we niet waar we naartoe gaan. We maken ons vreselijk druk over het klimaat en rampen die er gebeuren. Ik zeg niet dat je dit niet moet doen, maar het is ook relatief. Het klimaat heeft in de miljarden jaren dat de aarde bestaat al zoveel schommelingen ondergaan en er zijn al zoveel soorten uitgestorven en ontstaan. De mens is ook een onderdeel van dit hele proces. Ik geloof dat een soort ongeveer vijf miljoen jaar bestaat op aarde. Dat is niet zo heel lang, als je weet dat de bestaanstijd van de aarde tien miljard jaar is. Dus een soort komt en een soort gaat. Hoe lang heeft de mens nog? We bestaan nog niet zo heel lang. Honderd miljoen jaar en daarna gaat de aarde nog vijf miljard jaar door, voordat de zon niet meer werkt en er geen leven op aarde meer mogelijk is. Wat ontwikkelt zich dan? Wie zal het zeggen. Als wij ons ontwikkelt hebben uit het kleinste pantoffeldiertje en wij zijn nu het kleine pantoffeldiertje waar de mens zich in de toekomst uit zal ontwikkelen, zal die dan nog op ons lijken? Wie zal het zeggen. We weten er zo weinig van. En misschien is ook die vraag niet relevant. Misschien gaan we helemaal nergens naartoe. Misschien is het ook niet zo belangrijk om te weten waar we naartoe gaan.

Een mooi verhaaltje uit een politierapport uit de Verenigde Staten.

Een politieman had een man aangehouden in een auto. Hij vroeg aan die man waar gaat hij naartoe ging. De man zei dat hij nergens naartoe ging. De agent vond dat dat niet kon, hij moest toch ergens

naartoe gaan. Maar de man zei dat hij zomaar wat rond reed. De agent vond de man verdacht en riep versterking op en zei dat hij een verdachte had die zei dat hij nergens naartoe ging.

Dat is wat die man goed had gezien. We gaan nergens naartoe. Ik rij hier wat rond en ga nergens naartoe. Dat is wat ik aan het doen ben. Of zoals de grote filosoof Allen Watts zei: “Misschien moeten we het leven niet zien als iets wat zich van a naar b beweegt, maar misschien moeten we het leven zien als een balzaal. Als je een balzaal binnen komt en je hebt geen idee wat dans is dan zie je dat misschien wel als een heel ingewikkelde manier om je van de ene naar de ander kant te bewegen. Want je weet niet dat het daar niet om gaat. Het gaat om het feest, het gaat om de dans en gaat er niet om dat je van de ene naar de andere kant beweegt. Misschien is het leven wel een dansfeest”.

Dan is er natuurlijk nog een subvraag die we nog niet aan de orde hebben gehad. Waar ben ik? Dat weten we ook niet. Daar hebben we geen idee van. Je houdt je vast aan een paar dingen. De Tomtom zegt dat ik in Joure ben en dat dat in Friesland ligt. Ik weet precies waar ik ben. Ik kan de coördinaten zo op de Tom tom zien. Ik heb ooit een interview gegeven voor de IKON over de grote deeltjes versneller bij Genève. Daar was een astronoom die had op zijn kamer een heel grote kaart van het heelal hangen voor zover we het nu kennen. Een kaart met sterrenstelsels en melkwegstelsel. Een heel grote kaart en helemaal onderaan een heel klein wit stipje met een pijltje erbij met de woorden “u bevindt zich hier”. Dan weet je nog niet waar je bent, want je weet niet hoe oneindig veel groter dat heelal nog meer is. Hoeveel miljarden er nog meer zijn en of er nog parallelle universa zijn. Daar weten we allemaal niets van. We zijn betrokken in een avontuur, omdat we niet weten waar we vandaan komen, waar we heen gaan, wie we zijn en waar we ons bevinden. Is dat erg? Nee, als je dat eenmaal kunt accepteren. Het is wel erg als je de westerse wetenschappelijke levensinstelling hebt. De westerse wetenschappelijke rationele instelling kan niet leven met het niet weten. Die leeft met de instelling, dat wil ik weten en op den duur zullen we alles weten als we maar genoeg onderzoek doen. Dan zullen we het bewijzen en straks allemaal weten. De nieuwsgierige, wetenschappelijke, rationele mens probeert antwoorden te geven. Ook op de vraag, “wie ben ik”. Wie is de mens? De antwoorden die hij geeft zijn per definitie tamelijk eenzijdig. Hoe komt dat? Omdat onze wetenschappelijke blik alleen de uiterlijke zintuigen gebruikt, eventueel verlengt of versterkt met apparaten, microscopen, sterren kijkers, computers. Dan krijgen we wel antwoorden, maar alleen antwoorden over de buitenkant van de dingen of alleen wat waarneembaar is en te meten en te wegen.

Een chemicus zei dat de mens uit materiaal bestaat wat ongeveer 2 gulden vijftig waard is. Een bioloog zei dat de mens een aap is met hersenen Een computerdeskundige zei dat de mens een computer is met gevoel. Een arts zei dat de mens een ingewikkelde levende machine is die functioneert tot de hersendood intreedt .Ik heb een citaatje bij me van de directeur van het instituut van hersenonderzoek Dick Swaab.

“Ik vind het idee dat wij een ziel zouden hebben arrogant. Het concept ziel is een misverstand. Misplaatste zelfoverschatting. Menselijke geest is niet uniek, maar een toevalligheid. De geest is het product van de werking van onze hersencellen en als mijn moeder hoofdpijn had gehad en mijn vader in zijn onderduikplaats was gebleven dan was ik er helemaal niet geweest. Het is allemaal toeval en kans. De mens is een apparaat en als je het vergelijkt met het energieverbruik van een 10 watt lampje, dan betekent dat dat de totale energiekosten van een mens tijdens zijn hele leven ongeveer 800 euro bedragen”.

Dat is goed nieuws in tijden van crisis. De mens is een fantastische levende machine. Dat zijn de antwoorden die wij kunnen verwachten uit de hoek van de wetenschap. Overigens er is niets mis met de wetenschap, want het is fascinerend wat ze steeds weer ontdekken. Ze kunnen ons geen antwoord geven op de vraag wie we zijn. Het is een heel andere hoek waaruit de antwoorden komen. Dat is niet uit de hoek van de ratio, maar uit de hoek van een ander soort kennis. Uit de hoek van innerlijk weten, van poëzie, van religie. Mensen die ook hun andere hersenhelft gebruiken. Niet alleen hun rationele. Die geven andere antwoorden. Zoals een predikante uit de vrijzinnige kerk uit Amsterdam. “Natuurlijk hebben wij een ziel anders zou het niet zo’n pijn doen als iemand er op trapt”. Een bewijs uit het ongerijmde.

Een ziel, zei zij, is datgene wat mij tot onverwisselbaar persoon maakt. Het bestaan ervan besef ik des te meer in kritieke situaties. Dan vind ik het een verlossende gedachte dat ik altijd mezelf nog heb. Ik laat mij door geen ellende verslaan. Want ik ben tenminste nog ik en dat geeft mij een vrij gevoel”.

Het woord “psyche” betekent “vlinder”. Het Nederlandse woord “ziel” betekent in de grond “onstuimig” en heeft dezelfde soort herkomst als het woord zee. Het betekent “dynamisch”, “in wording”. Je hebt er geen greep op en het is onbekend. Ziel drukt het gegeven uit dat je soms niet weet wie je bent en wie je niet bent en daar hoef je niet schizofreen voor te zijn. Al levend ben je bezig en persoon te worden. Zulke mensen gebruiken ook een taal die voor een wetenschappelijk denkend mens tamelijk onzinnig is. Die zeggen bijvoorbeeld. De mens is een beeld Gods of de mens is een ziel in evolutie. Of de dichter Hans Andrea zegt: “ Ik ben vanbinnen het licht”. Wat een onzin. Ik ben het licht, ik ben vanbinnen het licht. En ze voegt er ook nog aan toe dat ze gelukkig is omdat het licht bestaat en dat weet dat ze daar vandaan komt.

Antwoorden uit deze hoek proberen in deze taal niets te bewijzen, maar iets weer te geven. Iets wat we diep van binnen kunnen ervaren. Dat we meer zijn dan een verzameling chemisch materiaal, dat we meer zijn dan een computer met gevoel. Dat we ten diepste een mysterie zijn. Mystici van alle culturen hebben dat altijd geweten. Ten diepste zijn wij een onkenbaar mysterie. Op een of ander manier zeggen ze ook allemaal dat we verbonden zijn met iets veel groters. Met een mysterie dat ons overstijgt, maar waar we tegelijkertijd deel van zijn. Daarin verschillen ze een beetje van ervaring afhankelijk van de cultuur waaruit ze komen. De christelijke klassieke cultuur maakt een groot onderscheid tussen de bron waaruit we komen, de schepper en het schepsel dat wij zijn. Er is een soort kloof in het christendom tussen schepper en schepsel. Grote mystici in de westerse cultuur hebben er grote moeite mee om die kloof te overbruggen. Een voorbeeld daarvan is Guido Gezelle een Vlaamse dichter uit de 17^e eeuw .

Ik zal een klein stukje voordragen uit een gedicht. Over die kloof. Hij gebruikt een poëtisch beeld, dus zijn antwoorden komen niet uit de wetenschappelijke hoek. Het gedicht heet “Ik ben een bloem”

Ik ben een blomme en bloeie voor uw ogen
Geweldig zonnelicht
Dat eeuwig onontaard
Mij nietig schepselke in het leven wilt gedogen
En na dit leven mij het eeuwig leven spaart.

Ik ben een nietig schepsel
Ik bloei voor de ogen van die God
En ik mag blij zijn dat hij mij gedooft.

Hij zegt zelfs een paar coupletten verder:

ik ben ver van u.
Ofschoon gij,
zoete bronne mij al het leven doet
Ik besef dat u de bron bent,
maar ik ben er eigenlijk ver vandaan

en hij eindigt dan dat hij ooit opgenomen wordt in dat eeuwig licht. En dat is dan dood.

De kloof is klassiek voor veel van het christelijke gedachtegoed. Het oosters denken, de oosterse mystici zijn altijd meer uitgegaan van de eenheid. Van het besef dat wij ten diepste een zijn, een met alles, een zijn met de hele schepping, alle schepsels en ook zijn met de bron van die schepping welke naam je die ook wilt geven. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor het oosten. Er zijn ook mensen in het westen geweest en steeds meer die dat beseffen. De hele ervaring van de esoterie in de laatste dertig, veertig jaar is hier onderdeel van. Ik ben geen afgescheiden ikje, maar ik ben ten diepste verbonden

met het al. Hier zal ik ook een voorbeeldje van laten horen. Een gedicht van Eric van Ruisbeek, een Vlaamse Brusselse mysticus, een paar jaar geleden overleden, die helemaal vanuit deze traditie schreef. Het gedichtje heet “Het niets en het al”. Let op het verschil tussen de beleving van de deze dichter en van Guido Gezelle

Van de ruimte ben ik een rimpel
Van de lichtzee een luttele vonk
Van de wateren een onvindbare druppel
En van het woud het kleinste blad
Maar in die rimpel ben ik de ruimte
In de vonk het hart van het licht
In de druppel ben ik de verten van de wateren
En in het blad ben ik de diepte van het woud.
Er is geen straling die niet mijn straling is
Er is geen vrede die niet mijn vrede is
Er is geen leegte die niet mijn leegte is.

Moeten we nou weer kiezen?

Heeft Guido Gezelle gelijk of heeft Eric van Ruisbeek gelijk? Of hebben ze allebei gelijk? Is het zoals zo dikwijls en/en? Moet ik er oog voor krijgen dat ik een natuurlijke en eigen identiteit ben met een unieke ziel die maar een keer voorkomt in deze unieke samenstelling van ziel en stof die jij bent? Dit komt maar een keer voor in de miljarden jaren in de evolutie. Zeg niet, het stelt niets voor. Ze hebben er miljarden jaren aan gewerkt om deze ene persoon tot stand te brengen die jij bent. Daar ben je uniek in en de roeping om die unieke bestemming te volgen. Aan de ander kant ben je ook zo deel van het totaal ben je ook zo verbonden met het al. Ben je ook zo’n microkosmos die de macrokosmos helemaal in zich draagt.

Alan Watts die ik aan begin citeerde zei; “ U bent een opening waardoor het universum naar zichzelf kijkt”. Zoals God naar zichzelf kijkt. Maar tegelijk bent u ook dat universum of God dat zich in u van zichzelf bewust wordt. God kijkt door jou naar de prachtige wereld, maar tegelijk ben je God. Je denkt: “Ik besta in deze unieke vorm, net zoals alle andere miljarden unieke vormen die er zijn ben ik tegelijk uniek en een persoon opzich en tegelijk een geheel. Tegelijk een golf en de zee.”

Op het strand hoorde ik een misverstand toen ik twee golven hoorde spreken net voordat ze zouden breken. De een zei: “Het is met ons gedaan, we zullen hier te pletter slaan”. De ander zei beslist: “Welnee, je bent geen golf, je bent de zee”. (gedicht Hein Stufkens)

In de loop van de geschiedenis hebben heel veel mensen beelden gemaakt van hoe het nu eigenlijk in elkaar zit, hoe we zijn. Ik wou deze lezing afsluiten met een dergelijk beeld dat mij aanspreekt. Het is niet het enige beeld, het is ook niet het laatste ware beeld. Het is een beeld wat mij aanspreekt en dit wil ik graag met jullie delen. Ik heb het hier opgehangen.

Achterin zie je alleen de zweep en de hoed en als je wat meer vooraan zit dan zie je dat het een koets is. Het is een beeld van Gurdjef, een leraar uit de vorige eeuw. Een koets met paarden ervoor en een koetsier op de bok en een reiziger erin. Dat hele beeld staat voor jou of mij. Ik ben die hele koets en jij ook. Wij zijn allemaal zo’n koets en wij bestaan in dit beeld uit verschillende stukken. Daar begon ik zopas mijn verhaal ook over. Dit zijn de vier grote lijnen. Allereerst zijn we die koets. Dat is waar wij ons het gemakkelijkst mee identificeren. Een lichaam. Dat begint als een kind twee jaar is. Dan ziet hij dat hij een afgescheiden iets is, een lichaam. Een eigen lichaam. Waarneembaar. Kan ik in de spiegel zien. O ja, dat ben ik. En ik ben iets anders dan jij en die boom. In onze cultuur identificeren wij ons enorm met ons lichaam. Wij doen er alles voor om dat lichaam zo lang mogelijk te laten leven. Wij doen er alles voor om het zo goed mogelijk in conditie te houden. Wij doen er alles voor om het er zo mooi mogelijk uit te laten zien. Sommige mensen besteden ‘s morgens wel een uur aan het opschilderen van de koets. En andere mensen besteden uren aan het doorsmeren van de remmen en de veren. Joggen, sporten en hardlopen en noem maar op.

Het is een daad van eerbied voor de schepper om goed voor je lichaam te zorgen, maar misschien overdrijven we een beetje. Misschien vinden wij het lichaam te belangrijk in onze samenleving. Zijn we zo geïdentificeerd met het lichaam dat we bang worden van wat er met dit lichaam mis zal kunnen gaan. Dat het misschien wel zo is dat de geest onevenredig groeit met de aftakeling van het lichaam. Wij zijn niet alleen dat lichaam. We weten dat het lichaam voorbij gaat . Eens valt het uit elkaar. Wij zijn ook die paarden. Die paarden die houden de koets in beweging. Ze staan in het beeld voor onze instincten, onze driften. Onze hartstochten. Overlevingsdrift, voortplantingsdrift, territoriumdrift. Al die driften die we hebben die ons in beweging houden. Het is goed dat ze er zijn, anders zou de koets stil staan. Ze mogen er zijn. Hebben we allemaal in ons. Als jij je ermee identificeert dan wordt het moeilijker. Als je alleen nog maar een bonk agressie of een bonk voortplantingsdrift, dan word je geen aangenaam mens, denk ik. Dan draag je niet echt iets goeds bij aan deze wereld.

De kunst is dus om die driften wel te respecteren en te honoreren en te accepteren en dankbaar zijn dat ze er zijn, omdat ze je in beweging houden, maar je moet ze op een of andere manier ook beteugelen en sturen, zodat jij niet het slachtoffer bent van die driften, van die motor in jou. Dat je die motor kunt gebruiken voor jou doeleinden. Daarvoor hebben we de koetsier ontwikkeld. In onszelf. De koetsier is de welopgevoede volwassene die geleerd heeft een beetje voor de koets te zorgen en de paarden in toom te houden en te sturen en die de verkeersregels kent. Die andere koetsiers vriendelijk groet en de hoed afneemt en zorgt met zo weinig mogelijk schade zijn rit door het leven te voltooien Ik zou zeggen door de opvoeding geconditioneerde volwassene. Waar ook niks mee mis is, die hebben we ook nodig . Er is maar een ding mis mee dat wij in het westen denken dat dat het hoogste is wat we kunnen bereiken.

We kunnen de koets goed verzorgen en we kunnen de paarden sturen dan zijn we geslaagd als mens en dan is de opvoeding gelukt en dan komen we als een fatsoenlijke burger aan ons eind. Het gevolg daarvan is dat wij massaal lijden aan zinloosheid. Wat is dan de zin van de hele reis. Wat is de zin van het rondrijden met die koets en proberen je aan de regels te houden. Waar dient het allemaal voor. Dat weten we niet, omdat we een vierde element kwijt zijn geraakt langzamerhand, die is in slaap gevallen, hebben we niet wakker gehouden. Dat is nou eigenlijk het element waar het in ons om gaat. Welk woord je het ook geeft. In dit beeld is het de reiziger in de koets. Maar je mag het ook je ziel noemen of je diepste weten De goddelijke vonk in jou. De reiziger is een mooi poëtisch woord, daar krijg je geen ruzie over tussen de verschillende godsdiensten. De reiziger. Dit is degene die weet heeft van waar het om gaat, die weet heeft van de diepere bestemming van wat hij te doen heeft. De koetsier moet niet op zijn eigen geconditioneerde manier doen wat hij geleerd heeft. Daar zijn we bang van. We hebben hem in slaap gesust. Soms wordt hij wakker.

Als de koets door een diepe kuil gaat of een hobbel. Ziekte, sterfgeval, ontslag, tegenslag. Of een heel positieve topervaring die je hele leven overhoop gooit overrompelende verliefdheid, wat dan ook. Dan wordt die reiziger wakker. Hij kijkt uit het raam en vraagt zich af hoe hij hier in godsnaam is terechtgekomen. Heel die reis is deze baan, in dit huwelijk. Had dit iets te maken met mijn bestemming en dan schrikt hij zo dat hij direct weer in slaap valt, want anders moet hij zijn leven veranderen. Dan moet hij tegen de koetsier zeggen, wacht even we gaan het anders doen en dat is te ingewikkeld, Met een beetje geluk krijg je nog een paar crisissen, een hobbel op je weg, zodat die reiziger eindelijk wakker wil blijven en tot je gaat luisteren naar je zielsbestemming, het wezenlijke, dat ligt voorbij al die andere identificaties waar ik het net over had.

Ik zou eigenlijk deze inleiding willen afsluiten met een kleine oefening waarin je misschien een beetje contact kunt maken met je zielsbestemming, met wie je ten diepste bent.

Ga ontspannen zitten.

Zet je voeten op de grond.

Doe je ogen dicht .

Je lichaam helemaal aanwezig voelen. Voel de aarde onder je voetzolen.

Voel waar de stoel je draagt.

Wees je bewust van je adem zoals die komt en gaat.

Laat je maar neer. Je hoeft niks. Je hoeft niks te weten, niks te kunnen, te presteren, te bewijzen. Het hoeft ook niet de meest geslaagde oefening aller- tijden te worden. Ik wil je vragen, nu je je aandacht bij dit lichaam hebt, om je te realiseren. Ik heb dit lichaam wel maar blijkbaar is er ook iemand die naar dit lichaam kan kijken. En blijkbaar ook wat meer dan dit lichaam want ik kan mij er ook bewust van zijn. Ik kan het waarnemen, ik kan het ervaren. Ik heb dit lichaam maar ik ben ten diepste blijkbaar meer, ik heb dit bewustzijn. Wie is het die naar dat lichaam kijkt.

Vervolgens zou ik je willen vragen je aandacht te richten op wat je op dit moment allemaal voelt. Misschien ben je bang, boos, verliefd, verdrietig. Iets er tussenin. Wat is het overheersende gevoel in jou. Je hoeft het alleen maar waar te nemen. Realiseer je ook dat je een uur geleden, gisteren vorige week een ander gevoel had. Het gevoel is langsgekomen zoals de wolken langs een berg trekken. Als jij er niet bovenop gaat zitten om ze vast te houden dan veranderen ze voortdurend.

De grote vraag is opnieuw. Wie is het die naar die gevoelens kan kijken. Ik ben blijkbaar meer dan mijn depressiviteit, blijheid, jaloezie, verdriet. Ik ben iets meer, want ik kan er ook naar kijken. Wie is degene die kijkt die het zich bewust is. Ik heb die gevoelens, maar ik ben blijkbaar die gevoelens niet helemaal. Uit diezelfde ruimte van waaruit ik naar mijn lichaam kon kijken kan ik ook naar mijn gevoelens kijken. Grote vrije ruimte waar ik veel groter en tijdlozer ben, voorbij ga en mijn gevoelens die voorbij gaan.

Tenslotte zou ik je willen vragen om je te richten op je denken. Het voortdurend kwetteren van die stemmen in je hoofd. Als je goed stil bent kun je ze horen. Al die meningen, al die gedachten over gisteren en over straks en over hoe lang duurt deze oefening nog. Het gaat maar door. Ineens word je wakker en word je je bewust van een voortdurende stroom van gedachten, van woorden in je hoofd. Je gaat er naar kijken. Je zegt, hé blijkbaar ben ik die gedachten niet. Ik kan ernaar kijken. Hé, daar is die gedachte weer, die ken ik al veertig jaar. Net een grammofoonplaat. Ik laat mijzelf er niet mee samenvallen. Ik ga weer naar die grote ruimte. Die grote ruimte die tijdlozer en ruimer is dan al mijn voorbijgaande gevoelens, veel tijdlozer dan mijn voorbijgaand lichaam. Wie ben ik als ik daar ben. Wie ben ik als ik in die grote ruimte ben.

Dan zou ik je willen vragen om daar geen theorie over te hebben, maar daar een beeld bij te laten opkomen. Ten diepste ben ik. Laat eens een beeld opkomen wat je daar ten diepste bent. Dat kan van alles zijn. Een beeld uit de natuur. Maakt niet uit kunst. Als je denkt dat er geen beeld komt dan bedenkt je maar een beeld. Zou ik je willen uitnodigen om dit beeld vast te houden en straks bij een kopje koffie te vragen wie de ander eigenlijk ten diepste is. Wat voor beeld er kwam. Kunnen er straks over praten.

Mag je langzaam je ogen weer open doen Kijken hoe het nu met je is. Je in blijdschap spoeden naar de zuurstof buiten of naar een van de boekentafels.

Pauze.

Fijn dat er nog zoveel mensen teruggekomen zijn. Ook al krijg je zo weinig houvast van mij. Ik roep alsmaar dat ik het niet weet. Misschien zijn er mensen die iets willen vragen.

Vraag.

Hoe staat u als filosoof tegenover de kwantummechanica?

Iemand die weet wat de kwantummechanica is die heeft er niets van begrepen. Omdat de natuurkundigen zelf er niets van begrijpen. We komen hier op een gebied wat niet te begrijpen valt. Ik had altijd een onvoldoende van natuurkunde. De natuurkundigen onder ons moeten mij maar vergeven. Ik heb er als leek natuurlijk wel interesse in de populair wetenschappelijke kant van de materie die ken ik van Capra tot Zukov. Ik heb ook meegewerkt aan films daarover voor het IKON. In de jaren tachtig negentig. Ook bij Jung zitten stukjes kwantummechanica. Het belangrijkste wat ik ervan begrepen heb is en dat wat mij als filosoof interesseert is dat het een breuk is van de klassieke natuurkunde die namelijk zeggen het een het ander veroorzaakt, het causale principe. Als ik een steen oppak en ik gooi hem door een ruit, dan kan ik precies voorspellen wat er gebeurd. Ik kan berekenen

hoe het gaat. Er is een causaal verband. Wat de kwantummechanica ontdekt is er dat er op het allerkleinste niveau zeg maar het atomaire niveau geen causaliteit bestaat. Er is alleen een berekening te maken bij benadering. Zoveel deeltjes zullen dit doen en zoveel deeltjes zullen dat doen. Dat betekent dat er ergens op het allerlaagste niveau van de schepping, misschien op het allerhoogste, vrijheid bestaat. Geen dwang, geen causaliteit. Dat is een interessant gegeven. En misschien dat dat een parallel heeft met de menselijke ziel. Dat we niet alleen geconditioneerd zijn maar dat er ten diepste op het allerlaagste niveau vrijheid bestaat. In de wereld en in het heelal bestaan een groot element vrijheid.

Een tweede element is dat ze hebben ontdekt dat datgene wat je waarneemt ermee te maken heeft met hoe je kijkt. Het waar te nemen en de waarnemer hebben met elkaar te maken. Als een antropoloog een stam bestudeert in Afrika dan gedraagt deze stam zich anders dan wanneer deze antropoloog er niet zou zijn. Dus de waarnemer doet iets met hetgeen hij heeft waargenomen. We kunnen nooit iets objectief waarnemen. Er is een directe verbinding tussen de waarnemer en de waargenomen en dat is natuurlijk heel interessant voor een filosoof en voor een ieder die dit interesseert. Er is niet zoiets als een objectieve werkelijkheid. Ja, die is er ook, maar je bepaald mee de werkelijkheid. Dat vind ik ook een interessant gegeven. Dat we mee de werkelijkheid bepalen. Zelfs op natuurkundig niveau. Dat zijn twee dingen uit de kwantumfysica die ik als filosoof en mens heel interessant vind. En de technische kant van de zaak daar snap ik niets van. Die is zo ingewikkeld. Dat snappen zelfs de natuurkundigen niet.

Het residu moet nog neerdalen. We weten nog niet wat voor invloed dit allemaal kan hebben. Dit staat nog maar in de kinderschoenen. Het bestaat nu honderd jaar. Max Plank in negentien honderd was de eerste die ermee kwam, maar het werkt natuurlijk heel lang door. Het heeft ook heel lang geduurd voordat het tot de mensheid doordrong dat de aarde niet het middelpunt van het heelal was. Galilei had dit al in 1600 ontdekt maar de paus heeft dit pas tien jaar gelden toegegeven. Zo lang kan het duren. En dit geldt natuurlijk ook voor een kwantummechanica. Het is een revolutie in het denken, die maar heel langzaam doordringt.

Vraag:

Naar mijn gevoel is het niet de reiziger die slaapt maar de menner die oordopjes in heeft.

Hein: Zou kunnen. In de loop van je opvoeding wordt de koetsier zo geconditioneerd dat hij niet meer mag luisteren naar de stem van de ziel. Is wel een mooi beeld. Want de ziel, het kind leeft nog heel erg vanuit het innerlijk en heel veel van wat er uit het kind komt wordt verboden, afgekapt, weggegooid, als onzin afgedaan. Dan moet je ophouden naar die stem te luisteren. Het kan zijn dat een onderdeel van de klassieke opvoeding is het aanbrengen van heel grote oordoppen en een paardenbril oogkleppen. Waardoor je de stem van de ziel ook niet meer kunt horen. Het is een hele weg om je zelf te deconditioneren. Om te gaan ontdekken waar je begrensd bent geraakt. Waar je bent opgehouden te luisteren naar je ziel. Waar je je hebt aangepast, tegen jezelf in, wat je ziek heeft gemaakt. Wat je heeft doen ontsporen. Ondanks alle aanpassing.

Vraag:

U weet niet zeker waar we naar toe gaan na de dood. Wat naar voor u dat u dat niet zeker weet.

Iemand met een groot medeleven met de spreker. Want als je dat wel weet dan ziet je leven er heel anders uit en kan je je meer oriënteren op het licht. En al die bijna dood ervaringen dan. Die getuigen toch ook van dat er na de dood iets is. Ik moet zeggen dat ik mij er heel goed bij voel om niet zeker te weten wat er na de dood is. Dat zelfs niet zeker te willen weten. Ik denk dat heel veel van onze voorstellingen van het leven na de dood eigenlijk voortkomen uit ons ego dat bang is om te sterven en dan is ook je eigen leven nooit helemaal afgelopen. Dan blijft er een verbinding. Dat zijn troostende beelden die graag willen voortbestaan Dus wij willen niet bij de dood alles loslaten, want wij willen op een of andere manier dat er iets van ons blijft voortbestaan. Wij willen niet dood. Ik vermoed dat daaruit al die voorstellingen zijn ontstaan. Vanaf het begin van de mensheid, want dat maakt de dood iets minder hard, dan hoeft je niet echt helemaal afscheid te nemen.

Misschien komt het ook omdat ik al jaren ben geïnteresseerd in de zen meditatie en dat ook beoefen, het zenboeddhisme. Wat mij aanspreekt is dat het nou juist de kunst is om echt te sterven, los te laten, echt los te laten. Je overgeven aan het onbekende en dat je daar niet mee moet wachten tot je doodgaat, maar dat je daar nu al mee moet beginnen. Leven met het niet weten, ook met het niet weten wat er na de dood is. Voor mij is dat overgave. Daar kan ik veel inspiratie uit putten, uit die oefening. Ik hoef het niet te weten. Ik mag mij overgeven aan het onbekende. Dat doe ik eigenlijk nu ook al. Ik moet mij nu ook steeds overgeven aan het onbekende.

Ik weet niet wat er straks gebeurt. Dus die oefening is voor mij zo essentieel. Dan kan je natuurlijk de vraag stellen, zijn er dan geen bewijzen voor, voor die bijna doodervaringen. Ik heb geen behoefte aan dat soort bewijzen en ik vind ze ook niet helemaal betrouwbaar. Want ik denk dat heel veel bijna doodervaringen aanwijsbaar cultureel bepaald zijn. Er zijn veel onderzoeken naar gedaan. Een mohammedaan ziet een mohammedaanse hemel, een christen ziet aan het eind van de tunnel Christus en een boeddhist ziet Boeddha. En dat klopt. Voor mij klopt dat. Dit zijn de meest ultieme projecties die je nog hebt. De projecties van dat wat je graag wilt of je hele leven verwacht hebt komt dan nog een keer in alle kracht naar voren. Daar kan ik mij goed iets bij voorstellen. Er is niet een soort objectieve werkelijkheid aan de andere kant waar iedereen naar toe gaat. Er zijn voorstellingen die je daar tegen komt. En die hebben weer te maken met je eigen leven. Ik heb ook een gezond wantrouwen tegen een ieder die zegt dat hij wel weet wat daar is. Er zijn zelfs mensen die heel nauwkeurig weten in welke fase je na de dood op welk niveau je aankomt. Die weten hoe het er daar uit ziet en hoe als het ware God zijn huis gemeubileerd heeft. Waar je straks terecht komt en in welke kamer je thee geserveerd krijgt. En welke engelen er daar op je zitten te wachten. En ik vind het allemaal prachtige beelden.

Het kunnen troostrijke beelden zijn, maar verwar ze niet met een soort objectieve waarheid. Het zijn beelden uit het onbewuste en die kunnen werken, die kunnen troosten en helpen. En hun symbolische waarde is niet te onderschatten, maar ik denk dat we onderscheid moeten maken tussen een soort feitelijke werkelijkheid en de symbolische werkelijkheid uit de ziel. Ik ben bang dat die vaak verward worden en ook dat mensen dat graag doen, juist omdat het houvast biedt. Ik hoor heel graag een dominee die na de dood weet wat er met mijn geliefde gebeurd is, want dan ben ik getroost. Veel moeilijker is om iemand aan te horen die zegt ik weet het niet. Dan ben ik niet getroost. Ik denk dat het juist gaat om de moed, de moed om niet te weten. Overigens, er is wel troost wat mij betreft. Want ik denk tegelijkertijd dat er niets verloren gaat. Er is een prachtige zin uit de oude Latijnse liturgie die luidt: "Vitae mutatur non tolitur" en dat betekent: "Het leven veranderd, maar wordt niet weggenomen". Kom ik weer bij die golvende zee de golf verdwijnt die verandert, maar de zee blijft. En die golf blijft hoe dan ook op een bepaalde manier bestaan. Deel uitmakend van de zee. En ik denk dat we deel uitmaken van een groter geheel waar we niet uit kunnen vallen omdat niets verloren gaat. Maar wel waar alles voortdurend in beweging is. Mijn huidige verschijning is een onderdeel van die voortdurende verandering en die van jou ook. Ik hoef mij niet zorgen te maken of dit morgen nog bestaat of volgend jaar. Je blijft onderdeel uitmaken van dat tijdloze grote geheel. Dit is hoe ik er naar kijk en hoe ik het beleef. Dit is ook niet de waarheid. Ik wil je vooral stimuleren om er op je eigen manier naar te kijken. Een manier van kijken die voor jou klopt.

Je mag je natuurlijk ook laten troosten door beelden waarvan je weet dat het projecties zijn. Als ze jou helpen, gebruik ze. Ik hou van het niet weten. Hoe belangrijk is het om te weten dat je leeft als je toch uiteindelijk de zee bent. Voor mijn gevoel is dat de kern van wat de zoektocht naar jezelf interessant maakt is dat je uiteindelijk ontdekt dat niets van dit alles is wat je dacht dat het was. Dat je dus ophoudt om je te identificeren en dat geeft zo'n vrijheid. Dus je houdt op om je te identificeren met je rol. Je hoeft je met niets meer te identificeren, omdat je daar s bent waar je met niets meer geïdentificeerd bent. Dat ben ik ten diepste. En dat maakt mij zo vrij. Dat geeft mij zo'n ruimte. Zo'n adem. Ik val niet meer samen met al die gedachten waar ik aan hecht. Met al die overtuigingen, die ik belangrijk vind. Ik kan er naar kijken en zeggen dat ik dat ten diepste niet ben.

Er zijn twee kanten. Je bent ten diepste het al, het onuitsprekelijke en tegelijkertijd ben je een vorm die uniek is. Je bent een unieke vorm. In de islamitische religie heeft Allah honderd namen en de

honderdste naam ben je zelf. Dat is een van de namen van Allah. Of in de joodse traditie zeggen ze er zijn even veel gezichten van God als er mensen zijn. Dus je bent een uniek gezicht van God, de onuitsprekelijke of de ene. Een heel aardig tekstje van Martin Buber, joodse filosoof over hoe belangrijk je als unieke vorm bent van dat onuitsprekelijke.

“Met ieder mens komt er iets ter wereld wat er nog niet was. Een eerste en enig iets. Het is ieders plicht te denken dat hij of zij enig en uniek is en dat zijns gelijke nog niet heeft bestaan. Immers was zijns gelijke hier al geweest hij zou er niet hoeven te zijn. Iedere enkeling is een nieuwe verschijning op aarde en zijn taak is het zichzelf te vervolmaken. Het is niet de taak van de mens om noch eens een ander zijn leven over te doen”. De wijze rabbi Susha zei aan het eind van zijn leven: “ In de komende wereld zal mij niet gevraagd worden waarom ik niet Mozes ben geweest, maar of ik wel rabbi Susha ben geweest”. Dus ben jij geweest wie jij had te zijn. En Dürkheim zegt dat wij een persoon zijn en persoon betekent letterlijk “ergens door klinken”. “ Per sonare”. Het onuitsprekelijke wil door jou heen klinken, komen in deze wereld op een unieke wijze zoals hij hier nog nooit geweest is.

Het oneindige dat zich in de eindige wereld manifesteert vraagt van een mens dat hij persoon wordt d.w.z. dat iemand die in volle verantwoordelijkheid en op authentieke wijze die ene unieke manier van jou getuigd in die oneindigheid. En die laat weerklinken in deze wereld waarin hij leeft. Dus jij bent een gezicht van het onuitsprekelijke. Zoals alle miljarden vormen in het universum op een of ander manier een uitdrukking zijn van die onuitsprekelijke bron. Dus het is jouw unieke taak om dat op jou manier te vertolken tot uitdrukking te brengen en misschien daarmee iets toe te voegen aan de evolutie van de mens van de ziel en van de wereld. Het zou wel eens kunnen zijn dat in de mate waarin wij bewustzijn ontwikkelen wij ook iets bijdragen aan het totale van het menselijke bewustzijn. Dat er ook evolutie in zit. Ik zeg niet dat het waar is, maar wat mij wel inspireert. Sheldrake heeft het gehad over morfogenetische velden. Elke soort heeft een soort bewustzijnsveld en wat wij doen of laten in ons leven draagt op een of andere manier bij aan dat bewustzijnsveld. Volgende generaties kunnen putten uit dit bewustzijnsveld of niet. In die zin zou je kunnen zeggen dat de hele grote geesten Boeddha, Jezus, Socrates en Gandhi, dat die een sprong voorwaarts betekenen voor de mensheid is zijn geheel. Dat die van invloed zijn op dat totale veld en daar werkelijk iets aan bijdragen, waardoor wij nu als wij willen op een ander bewustzijnsniveau kunnen komen omdat er al mensen zijn geweest die hebben laten zien dat het kan.

Zoals dat ene koolmeesje dat yoghurt uit een fles kan halen door het aluminium erboven af te halen en even later hebben koolmeesjes over de hele wereld hetzelfde ontdekt, omdat hij op een of andere manier iets heeft bijgedragen aan de vorm van de koolmees. Zo zou het ook kunnen zijn met het mensheidsbewustzijnsveld, het morfogenetische, letterlijk het vormscheppende veld van de mensheid. En ik denk dus dat het daarom van groot belang is hoe we leven en dat we er bewust van zijn dat we leven en hoe onze daden zijn. In een mythisch beeld in het joodse denken komt dat heel goed tot uitdrukking. “Met elke goede daad die je stelt, positieve daad, liefdevolle daad wordt de komst van de Messias bespoedigd. Met elke negatieve daad doet de Messias weer een stapje terug en duurt het langer voor hij komt”.

Het doet er toe wie jij bent wat je doet. En wat jij doet met jou roeping in deze wereld. Dat doet er toe. Dus die ene golf die jij bent die doet er toe. Ook al is hij uiteindelijk deel van het grote geheel. Dat is je roeping of je bestemming of hoe je het noemen wilt. En daar heeft die reiziger weet van. Bram Vermeulen heeft gezegd: ”Ik heb een steen verlegd in de rivier en daar heb ik de loop van de rivier mee veranderd”. Wil je verandering wees zelf de verandering.

Vraag.

Hoe gaan we om met de Wilders in onszelf?

Hoe overbrug je de kloven?

Hein: Een heel belangrijke vraag. Ik heb net aan het begin gezegd dat we met onszelf moeten leven als met een heel volk en dat in onszelf alle goede en slechte eigenschappen van de mensheid zichtbaar worden. Natuurlijk zit er in ieder van ons een Wilders. Kan je wel niet willen. Misschien ben je een fan van Wilders. Hij zit in ieder van ons. Ik denk dat die gevoed wordt door angst en door tekort en

door frustratie. Angst overspoelt te worden, de angst niet overeind te blijven de angst niet te mogen bestaan. De angst dat de ander iets van mij afneemt. Ik denk dat al die angsten ten grondslag liggen aan de Wilders in ons.

Die hebben we allemaal in meerdere of mindere mate. Het hangt een beetje van je jeugd, af hoe sterk die zich ontwikkelt heeft. Ik zou erg geïnteresseerd zijn in de jeugd van Wilders op dit punt. Ook de jeugd van Hitler was heel interessant. Of van Peron. Mensen die op enen of andere manier haat zaaiden en scheiding brachten en die zogenaamd opkwamen voor eigen volk. Zij hebben vaak een verleden van tekort en niet gekregen hebben wat ze nodig hadden. Dus de psychologische kant van de Wilders in ons is interessant. Die hebben we allemaal en soms reageren we ook vanuit dat stuk. Het is belangrijk om dat op tijd te onderkennen voordat het uit de hand loopt. Ook in je relaties in je omgang met je familie vrienden op je werk. Dat stuk is er gewoon, onmiskenbaar. En wat het nodig heeft is liefde. Eindeloos liefde, acceptatie. Je zou Wilders jarenlang op schoot moeten nemen. En vragen waar zit je pijn, vertel maar over je pijn. De Wilders in jezelf ook, neem het op schoot. En laat hem vertellen over zijn pijn en tekort en dat hij gerust mag zijn dat het goed komt dat je van hem houdt. Dat is de binnenkant. Er is ook een buitenkant. Een maatschappelijke bundeling van mensen met dit tekort en natuurlijk gebeurt dit op een breukvlak van tijdperken.

Toevallig zag ik weer en interview met Laszlo, de leider van de club van Boedapest samen met de Dalai Lama en Gorbatsjov, die zich hebben gebogen over waar het met deze wereld naar toe moet. Hij zei daarin weer eens heel duidelijk dat er op dit moment twee krachten zijn die elkaar bestrijden, die om de voorrang strijden en dat we nu in het tijdperk leven waar het erop aankomt welke kracht er nu wint. Welke zal bepalend zijn voor de mensheid zoals wij het nu kenen of de vernietiging van de mensheid of van de mensheid als geheel. Dus in zo'n tijdperk groeien beide krachten. Waar krachten opkomen die vernieuwing, verandering en een liefdevollere wereld willen en meer bewustzijn. Bladen, managers, er zijn enorme krachten die wel aan bewustzijn willen werken. Terzelfder tijd zijn er de tegenkrachten die aan behoud werken en verdeeldheid zaaien en willen vasthouden aan wat er was ipv te zien dat we naar een nieuwe cultuur toe moeten als we willen overleven. Niet de cultuur van scheiding, maar van verbinding. Het is net als bij het sterven van een individu, op het laatste moment, als je denkt die is dood dan kan die ineens helemaal opleven en een fantastische dag hebben of een fantastisch uur en denk ik wil nog helemaal niet dood. En dat klopt, want dat oude wil niet dood. Het oude is heel sterk. Misschien is dit maatschappelijk ook wel zo, dat het oude zich nog eenmaal ten volle laat zien. Niet los kan laten. Misschien is dat wel de kracht van zo'n reactionaire politieke beweging.

Daar kan je niet zoveel aan doen behalve zelf onderdeel uitmaken van het probleem of onderdeel uitmaken van de oplossing. Dit zeiden ze in de zestiger jaren al. En hoe kan je onderdeel zijn van de oplossing? Door in je eigen leven en in je eigen gedrag en door de manier waarop je zelf in de organisatie staat. Je op een andere manier te gedragen. Niet bestrijden of vechten, maar laten zien hoe het anders kan. Van daaruit kan je natuurlijk wel grenzen trekken. Ik vind Gandhi daar een goed voorbeeld van. Gandhi stapte uit de ouden modellen, jij bent de vijand en ik moet jou verslaan en die stapt in het model van de liefde en stapte zo op de Engelsen af. Niet vanuit haat maar vanuit liefde. Misschien hebben we dat op dit moment te leren. In liefde de mensen tegemoet te treden die anders zijn dan wij. Dit kunnen aanhangers van Wilders zijn, of de moslims of mensen die wij als vijandig ervaren. Zo gaan we eindelijk de kracht van de liefde gebruiken. In plaats van almaar weer die kracht van geweld, tegenstellingen, vechten, strijd. Er zijn voorgangers die daar iets van hebben laten zien. Ik denk dat dat de enige weg is. We moeten echt andere middelen gaan gebruiken dan die spiraal van geweld die door de eeuwen heeft bewezen heeft niets op te leveren en die nu levensgevaarlijk is geworden. Dit zijn zo mijn gedachten om met de Wilders in en buiten ons om te gaan.

Hoe ziet een samenleving eruit waarin de verschillende groeperingen met elkaar kunnen communiceren. Hoe krijg je dat voor elkaar. Moet je daarvoor juist bevorderen dat mensen hun eigenheid kunnen houden of moet je juist de eigenheid zoveel mogelijk afnemen en zorgen dat ze zich aanpassen aan een soort gemeenschappelijke noemer. Het Wilders ideaal.

Ik ben geneigd om te denken dat mensen juist hun eigen identiteit moeten houden en dat ze vanuit de acceptatie van hun eigen identiteit graag in dialoog gaan omdat ze zich niet bedreigd voelen. Maar als ik je je identiteit afpak dan voel je je bedreigd en wil je niet meer in dialoog. Ik hoorde een prachtig voorbeeldje gisteren van iemand met wie we zaten te praten over het Suikerfeest, het einde van de Ramadan. Die zat in de trein met een paar van die opgeschoten jongeren, Marokkanen die daar tamelijk luidruchtig bezig waren. Zij dacht nu kan ik verstoord de andere kant opkijken en ik kan glimlachen. Ik heb een keus. En ze besloot om te glimlachen en één van de Marokkanen glimlachte terug. En toen zei ze wat heb je het naar je zin. Die jongen zei. Ja het is Suikerfeest. Toen raakte ze in gesprek en het hele clubje jongeren raakte betrokken en ze zeiden hoe belangrijk en hoe leuk het Suikerfeest was en hoeveel plezier ze hadden. Het was een prachtige ontmoeting.

Wat er gebeurt in jou opstelling naar de ander toe, dat gebeurt individueel, maar ook als groep. Dit is zo bepalend ook voor de respons die je krijgt. Een groep die zich permanent weggezet voelt als kut Marokkanen, die gaan natuurlijk reageren. En ook als groep voelen ze zich gediscrimineerd. Het is zo belangrijk dat wij reageren vanuit acceptatie, vanuit liefde in plaats van uit afwijzing en angst. Hier ligt de basis voor communicatie Hans Stolp zei in een vorige lezing. Het is belangrijk om naar elkaar te luisteren. Dat de dialoog daarmee begint. Dat is de kern van alle contacten. Echt luisteren. Ik heb ooit eens een relatietherapeut horen zeggen dat de basis is, Listen to each-other. Ga eens beginnen met echt luisteren. Niet vanuit je verdediging, vanuit je angst, vanuit je gelijk willen hebben, maar vanuit echte nieuwsgierigheid naar de andere de ander zijn pijn en de ander zijn verlangens. De basis van elke gezonde communicatie.

Vraag van Hein: Waar ik nog benieuwd naar was waren de beelden die jullie misschien gekregen hebben bij de meditatie. Meerdere mensen vertellen over de beelden die zij hebben gezien tijdens de meditatie.

Hein sluit af met ons hartelijk te bedanken voor onze aandacht en voor de boeiende vragen. Iedereen wel thuis en dat je meer en meer de weg vindt om ook in je eigen leven die enorme vrijheid en die ruimte en die liefde te ervaren die vrij komen als je leert je steeds minder te identificeren met die stukken in jezelf, en dat je je gaat identificeren met het wezenlijk onnoembare waar je een gezicht van bent. Waar je ook de handen en voeten van bent.

Verslag: Geeske van der Kooy.